

З ІСТОРІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДОНБАСУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена висвітленню історичного процесу формування регіональної ідентичності Донбасу.

Ключові слова: регіональна ідентичність, Донбас, Луганська область, Донецька область.

Abstract

The article is devoted to highlighting the historical process of formation of regional identity Donbas.

The article is devoted to.

Keywords: *regional oneness* Donbas, Lugansk region, Donetsk region.

Вже довгий час Донбас викликає в багатьох людей негативні асоціації, пов'язані з донецькими бандитами та іншими неприємними явищами. Як виявилось, в регіоні багато сепаратистів, які підтримують окупантів. З Росії летить колосальний потік дезінформації. З цим складно щось вдіяти. Пропоную розібратись, кому Донбас належить історично і звідки там взявся сепаратизм.

У давні часи на Донбасі жили агресивні кочові племена, які витіснили один одного. Основні з них –були киммерійці, скіфи та сармати. Пізніше Київська Русь вела запеклу боротьбу з іншими кочовими племенами, що приходили зі сходу. Попри значні військові успіхи Русі не вдалось повністю колонізувати Донбас і перемогти кочівників. В 15 столітті на Донбасі, який був частиною незаселеного Дикого поля з'являються українські козаки. Отож, до 14-15 століть жодна з держав або ж кочове плем'я не могли утримати під контролем територію Донбасу впродовж тривалого часу. Як наслідок ні економічного, ні соціального розвитку не було.

На думку багатьох дослідників, провідна роль в колонізації Донбасу належить саме українським козакам. Протягом XVI—XVII ст. наші козаки здобули цю землю у боротьбі з кочовими народами Великого Степу, у військових сутичках з кримськими татарами, турецькими яничарами, московськими осадниками та донськими козаками. За допомогою «меча і плуга» вони заснували тут самобутні адміністративно-територіальні структури — Кальміуську, Єланецьку та Барвінківську паланки Війська Запорозького Низового [1].

Дослідження заселення та освоєння краю у XVI–XVIII ст., проведені професором Василем Пірком, показують, що у цей період участь у освоєнні краю брали представники різних етносів, серед яких вихідці з території сучасної України склали 60-70 % [2]. В часи гетьманування Богдана Хмельницького в XVII столітті, більша територія сучасного Донбасу входила до Української козацької держави.

Український історик Дмитро Багалій писав про політику заселення Донбасу Росією: "Хоча це було в диких, незаселених степах, що не були нічиєю власністю, але все-таки на цю землю московський уряд дивився як на свою і хотів її закріпити за собою через заселення переселенцями, хоча ті землі в дійсності належали прадідам українців"[3]. За допомогою лояльних переселенців російський уряд хотів асимілювати землі Донбасу і привласнити їх. В різні часи туди переселяли росіян, сербів, німців, греків та людей інших національностей. Особливо потік робочої сили збільшився в другій половині 19 століття з відміною кріпацтва і відкриттям покладів вугілля.

Більшість теперішніх мешканців Донбасу походять від переселенців, які приїхали в пошуках роботи. Промисловий період історії Донецького кряжу пов'язують передусім із Джоном Х'юзом, валлійським підприємцем, який викупив ділянку землі та заснував гірниче селище, згодом назване на його честь Юзівкою.

Від 1870-х за рахунок трудових мігрантів тут швидко зростало населення. З Росії до Юзівки їхали здебільшого безземельні селяни. Першою масовою психологічною травмою був переїзд із села до міста. Другою – перехід від наземної до підземної роботи: фактично люди спускались до пекла. Свідомість людини, яка відірвалась від свого коріння, повністю змінила спосіб життя і навчилась робити те, чого раніше не могла уявити, зазнавала суттєвих змін. Серед приїжджих було багато

сезонних працівників, відірваних від родин. Вони заповнювали дозвілля пиятикою – звідси легенди про донецьке пияцтво.

XX століття в історії Донбасу стало таким багатим на події, що вся попередня історія грає другорядну роль. В 1897 році населення регіону складало трохи більше 1 мільйона осіб, а за переписом 1989 року населення вже склало 8 168 812 осіб [3]. В 20-му столітті ця місцевість пережила багато кровопролитних конфліктів і часом населення сильно скорочувалось. Таке збільшення населення (у 8 разів) можливе лише завдяки великим потокам переселенців. Місцеві українці доволі успішно займалися сільським господарством, тому вони не настільки охоче йшли працювати на шахти, як новоприбулі люди. Це одна з причин російськомовності великих міст.

Основними випробуваннями для Донбасу в 20-му столітті стали: голодомор 1932-1933 рр., сталінські репресії 1937-1938 рр. та Друга світова війна. В результаті цих подій велика кількість людей була знищена, а їм на заміну радянська влада направляла переселенців з різних куточків СРСР. Це змінило національний і чисельний склад російськомовного населення. Наприклад, за переписом 1897 року в регіоні з 1032965 людей проживало 227119 росіян, тобто 21%. В 1959 році на Донбасі жило 6714220 мешканців, з них 2551284 росіян, тобто 38%. 1989 р. загальна кількість склала 8168812 людей, з них 3595134 росіян, або 44%. Якщо в сільській місцевості за чисельністю продовжували домінувати українці, то в містах – більше половини росіяни. Якщо брати дані по Луганщині, то від перепису до перепису зменшувалося відносно число українців, що вважали українську мову рідною: 1959 р. – 87,6 %, 1970 р. – 78,3 %, 1979 р. – 71,6 %, 1989 – 66,4 % [3].

Водночас на Донбас переселяються кримінальні елементи, особливо на шкідливі для здоров'я виробництва, де для працевлаштування не вимагали жодних документів. За неофіційною статистикою, кожен п'ятий на Донбасі побував за ґратами [4]. Для об'єднання строкатого населення більшовики зробили ставку на інтернаціоналізм та атеїзм, руйнуючи церкви та провадячи антирелігійну пропаганду.

Український дисидент Олекса Тихий, що народився і жив в Донецькій області, з сумом констатує: "Моторошно стає на душі при аналізі того, що бачиш навкруги. Цілковита байдужість до всього прекрасного, святого, людського. Люди майже ні в що не вірять — ні в Бога, ні в комунію. Забули старі та не дуже старі традиції та обряди, щезли вечорниці, колядки, щедрівки, купальські пісні... А що лишилося? Бездумне сидіння біля "блакитного екрана", ходіння в кіно ("щоб убить время"), пляшка та безконечні розмови біля неї про футбол, заробітки, мотоцикли, лотереї, цинічні сексуальні бувальщини. У чоловічому товаристві процвітає лайка — не зважаючи на вік та родинне оточення... Матюкаються інженери, начальники на робітників, робітники на начальників, матюкаються при жінках і дітях, бо мат став своєрідною окрасою мови ("для связки слов", як кажуть мої колеги)"[5].

Отже, за панування більшовицької влади ситуація на Донбасі погіршилася. Політика терору та репресій спустошувала цілі села. Натомість, переселені слухняно виконували вказівки партії. На противагу економічному зростанню постає проблема тотальної русифікації регіону.

Після здобуття Україною незалежності влада не змогла та й, мабуть, не намагалася радикально змінити ситуацію і консолідувати мешканців Донбасу, щоб вони відчували себе громадянами Української держави. Серед об'єктивних причин слабкої консолідованості громадян цих регіонів, на думку сучасних дослідників, є такі:

- віддалене, периферійне географічне розташування (далеко від столиці) з потужними регіональними центрами;
- історично зумовлена (в умовах Російської імперії та СРСР) етнокультурна зросійщеність, советизованість та комунізованість великої частки громадян;
- наявність серед місцевих мешканців великої частки мігрантів з Російської Федерації та їхніх нащадків у першому й другому поколіннях [6, с.110].

Впродовж президенства В. Януковича негативний вплив "північного сусіда" тільки посилювався. Його політичні рішення наче давали зелене світло Кремлю, мовляв "приходь та забирай". Через засоби масової інформації та комунікації російська пропаганда формувала світогляд мешканців Донбасу. Усе це підготувало підґрунтя спочатку до анексії Криму, а згодом і до окупації Донбасу.

Можна зробити висновок, що історія Донбасу сповнена драматичних та жорстоких подій. Але не зважаючи на Кремлівську пропаганду свідоме україномовне населення знає, що ключову роль в освоєнні та розвитку цих земель зіграли саме українці. Так в різні часи були різні політичні режими та різні господарі, але український селянин проживав на Донбасі ще здавна. Тому це наша рідна земля, яку "північний сусід" завжди хотів привласнити собі, шляхом репресій, заселення переселенцями та асиміляцією. Як результат цієї політики, на Донбасі ми маємо критичну ситуацію : значна частина населення не визнає свою українську приналежність і воліє об'єднання з Росією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чухліб Т. В. Донеччина та Луганщина – козацькі землі України (XVI–XVIII ст.) / Т. В. Чухліб. – К.: НАН України. Інститут історії України, 2014. – 105 с.
2. Пірко В. О. Заселення Донеччини у XVI–XVIII ст. (короткий історичний нарис і уривки з джерел) / В. О. Пірко. – Донецьк, 2003. – 180 с.
3. Таїцький А. Дикий Схід, або буремна історія Донбасу. [Електронний ресурс] / А. Таїцький. – Режим доступу: <https://jmedia.com.ua/dikii-skx%D1%96d-abo-buremna-%D1%96stor%D1%96ia-donbasu> .
4. Клінова О. Як формувалась регіональна ідентичність Донбасу. [Електронний ресурс] / О. Клінова. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2014/12/11/146063/> .
5. Тихий О. Думки про рідний Донецький край. Том I / Упорядкували Овсієнко В. В., Олійник М. В., Півень В. Ф., Фіалко С. Б. – Донецьк: ТОВ «Поліграфічний будинок «Донеччина»», 2012.
6. Чирков О. Етнічний чинник в агресії Російської Федерації проти України: етнокультурна історія південно-східних українських земель і сучасні маніпуляції Кремля / О. Чирков // Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.); авт. кол.: П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. – К.: «МП Леся», 2016. – С. 109-130.

Алла Борисівна Пономаренко – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail : ponomarenko-kovaliova@yandex.ua;

Іванов Роман Андрійович – студент групи ІПІ-166, факультет інформаційних технологій та комп'ютерних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Ponomarenko Alla B. – PhD in History, Assistant Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia.

Ivanov Roman A – Department of Information Technology and Computer Science, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia.